

4. Лілов А. О природе искусства. Критика современных концепций буржуазной эстетики. Москва: Искусство, 1977. 197 с.

5. Падалка Г.М. Творча самореалізація в мистецтві: теоретико-педагогічні аспекти. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 18 (23). Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. 342 с.

6. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди: ред. кол.: В.І. Шинкарук (голова). Київ: Абрис, 2002. 742 с.

7. Ярова М.В. Підготовка майбутнього вчителя музики до інструментально-виконавської діяльності. Педагогічний дискурс. 2012. № 11. С. 370–374.

8. Яценко Є.Ф. Дослідження ціннісно-сміслового аспекту самоактуалізації студентів. Зап. психол. 2007. № 1. С. 80–90.

УДК 502:[373.3.091/12-05:005.336.2]

СУТНІСТЬ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Бузенко І.Л., аспірант

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

У статті розкрито окремі теоретичні аспекти проблеми формування еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя. Розглядаються різні підходи до визначення понять екологічної, валеологічної компетентності й еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя як інтегрованої категорії, цілісного утворення, що складається зі взаємопов'язаних компонентів, функціонування яких приводить до виникнення нових якостей студентів: еколого-валеологічних знань і вмінь, навичок еколого-валеологічної діяльності. Досліджено теоретичні проблеми формування еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя. Розглядаються різні підходи до визначення поняття екологічної та валеологічної компетентності. На основі використання компетентнісного підходу в освіті, потенціалу соціологічної теорії та аналізу результатів емпіричних соціологічних досліджень запропоновано модель процесу екологізації вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: екологічна компетентність, валеологічна компетентність, підготовка майбутнього вчителя, компоненти еколого-валеологічної підготовки.

В статье анализируется структура эколого-валеологической компетентности будущего учителя. Рассматриваются различные подходы к определению понятия экологической компетентности. На основе обобщения научных источников раскрываются особенности и содержательное наполнение понятия экологической и валеологической компетентности. В исследовании определена экологическая компетентность будущих учителей как комплексное качество, связанное не только с подготовленностью и способностью учителя к практическому решению экологических задач, но и наличием у него ряда личностных качеств в сочетании с необходимым запасом знаний и умений эффективно действовать в проблемных ситуациях.

Ключевые слова: экологическая компетентность, валеологическая компетентность, подготовка будущего учителя, компоненты эколого-валеологической компетентности.

Buzenko I.L. THE ESSENCE OF THE ECOLOGICAL-VALEOLOGICAL COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHER

The article analyzes the structure of the ecological and valeological competence of the future teacher. Different approaches to the definition of the concept of ecological competence are considered. On the basis of the synthesis of scientific sources reveals the peculiarities and content of the concept of "ecological" and "valeological competence". The research identified the ecological competence of future teachers as a complex quality, which is connected not only with the readiness and ability of the teacher to practical solutions to environmental problems, but also the availability of a number of personal qualities in combination with the necessary stock of knowledge and ability to act effectively in problematic situations. The research identified the ecological competence of future teachers as a complex quality, which is connected not only with the readiness and ability of the teacher to practical solutions to environmental problems, but also the availability of a number of personal qualities in combination with the necessary stock of knowledge and ability to act effectively in problematic situations. Due to the fact that environmental protection is connected with the problem of preservation, restoration and development of human health, the role of valeological disciplines and methodical approaches to this process are substantiated.

Key words: ecological competence, valeological competence, preparation of the future teacher, components of ecological and valeological competence.

Постановка проблеми. Розв'язання нагальних екологічних проблем довкілля й охорони здоров'я людини вимагає трансформації політичних, економічних, соціокультурних та освітніх пріоритетів у характері відносин людини з природою. Гуманітарно-освітню стратегію розв'язання цих проблем пов'язуємо з переосмисленням ролі й значущості вітчизняної системи освіти у становленні й розвитку еколого-валеологічної компетентності особистості майбутнього вчителя, яка спрямована на забезпечення паритету суспільства та природи, гармонії людини й навколишнього середовища.

Екологічна та валеологічна компетентність, перетинаючись у структурі професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя, взаємно детермінуються. Їхня взаємодія активно впливає не лише на структуру особистісних і професійних якостей педагога, а й у межах професійно-педагогічної компетентності посилює їхній взаємозв'язок, формує еколого-валеологічний категоріальний апарат мислення майбутнього вчителя, посилює розвиток педагогічної рефлексії, зумовлює здатність до аксіологічного осмислення своєї соціальної місії у вирішенні екологічних проблем, збереження і розвитку здоров'я зростаючого покоління.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Екологічну компетентність у різних аспектах вивчали: О. Гуренкова, О. Колонькова, В. Маршицька, О. Пруцакова, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко, С. Шмалей та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екологічна компетентність, на думку Л. Липової, – це здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, за якої набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення, виконувати відповідні дії, нести відповідальність за прийняті рішення, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля. На відміну від екологічної культури, яка може стосуватися як спільноти, так і окремої особистості, екологічна компетентність, як і компетентність загалом, стосується лише певної особистості. Важливою умовою формування екологічної компетентності є перетворення зовнішніх мотивів і стимулів у внутрішні мотиви особистості, що сприятиме формуванню природобезпечної діяльності без контролю із зовнішнього боку [9].

На відміну від екологічної культури, яка може мати і суспільний, і особистісний характер, екологічна компетентність стосується лише особистості, наголошує

Л.М. Титаренко. Вона розглядається як здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, коли набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля [10].

Відповідно до рівнів екологічної освіти – базового і поглибленого (за Н. Пустовіт) – визначено види екологічної компетентності – повсякденно-побутової і професійної (Л.М. Титаренко). І тому, наприклад, для студентів біологічних спеціальностей університетів пріоритетним є професійний різновид екологічної компетентності – випускники університету матимуть фахове ставлення до взаємодії з навколишнім середовищем і вирішення екологічних проблем у сільському й комунальному господарстві, на виробництві. Крім того, отримувана спеціальність учителя біології робить професійну екологічну компетентність студента необхідною умовою формування відповідної якості в учнів. Повсякденно-побутова екологічна компетентність стосується студентів – пересічних громадян, споживачів природних ресурсів. Вона виявляється в щоденному прийнятті рішень щодо власного споживання ресурсів і врахуванні екологічних наслідків власного впливу на довкілля [10]. Вважаємо, що для майбутніх учителів початкової школи більш притаманною є повсякденно-побутова екологічна компетентність і менш притаманною – професійна.

Л. Лук'янова вважає екологічну компетентність складником професійної компетентності, що разом з іншими її складовими частинами (практичною-спеціальною, соціальною, психологічною, комунікативною, інформаційною, валеологічною) утворює визначення професійної компетентності як інтегральної характеристики ділових та особистісних якостей спеціаліста, віддзеркалює не лише рівень знань, умінь, досвід, достатній для досягнення цілей професійної діяльності, але й соціально-моральну позицію особистості. Її формування в особистості відбувається під впливом неперервної екологічної освіти, у процесі професійної освіти, а згодом і професійної діяльності; вона органічно входить до всіх груп ключових компетентностей [11].

Екологічну компетентність Н.В. Куриленко визначає як набуту у процесі навчання інтегративну готовність та здатність учня до екологічної діяльності, що ґрунтується на знаннях, уміннях, досвіді та ціннісних орієнтаціях особистості, які формуються в процесі опанування змісту природничих дисциплін, серед яких одне з провідних місць займає фізика. До істотних

характеристик екологічної компетентності відносять: особистісну та соціальну зумовленість, інтегративний характер, системність. Встановлено, що специфіка екологічної компетентності полягає у тому, що вона може набувати форм предметної, міжпредметної і ключової компетентності, зважаючи на її універсальний зміст і значення для життя кожної людини [8].

У наукових дослідженнях не часто предметом дослідження є валеологічна компетентність особистості (О.М. Бондаренко та ін.).

Так, наприклад, валеологічну компетентність студентів педагогічних університетів О.М. Бондаренко розуміє як складову частину їх життєвої компетентності, яка проявляється в знаннях, цінностях і мотивах, валеологічній позиції, діяльності щодо оздоровлення себе і своїх вихованців. Валеологічна компетентність майбутніх учителів формується на основі позитивного ставлення до здорового способу життя, характеризується активною і свідомою пропагандивно-просвітницькою діяльністю, спрямованою на передачу знань, прищеплення умінь і навичок раціональної організації життєдіяльності, здатністю нести особисту соціальну та правову відповідальність за прийняті рішення щодо вибору стратегії поведінки у суспільстві стосовно збереження свого здоров'я та здоров'я інших [4].

Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі їх фахової підготовки є показником успішного розв'язання педагогічних ситуацій крізь призму валеологічних норм, проблем професійного зростання, самореалізації, гармонійного співіснування з іншими людьми, психологічної рівноваги, сформованості валеологічної основи власного способу життя та життя учнів і в інших актуальних питаннях сьогодення [4].

Еколого-валеологічну компетентність особистості у різних аспектах досліджували: О.В. Аніщенко [1], Л.П. Архипова [2], Л.В. Дрожик [5], С.І. Книш [7], С.В. Шмалей [13] та ін.

Еколого-валеологічну компетентність майбутнього вчителя Л.В. Дрожик розуміє як інтегровану характеристику професійних і особистісних якостей майбутнього вчителя, яка відображає рівень сформованості еколого-валеологічних цінностей, знань, умінь і практичного досвіду, що дозволяють йому успішно здійснювати педагогічно орієнтовану еколого-валеологічну діяльність, спрямовану на збереження здоров'я й охорону довкілля в умовах загострення екологічної ситуації, здійснення еколого-валеологічного навчання і виховання школярів [5].

Інтегрований підхід дозволяє визначити еколого-валеологічну компетентність майбутнього вчителя як інтегровану категорію, цілісне утворення, що складається зі взаємопов'язаних компонентів, функціонування яких приводить до виникнення нових (емерджентних) якостей студентів: еколого-валеологічних знань і вмінь, навичок еколого-валеологічної діяльності [6].

Еколого-валеологічні компетентності, вважає С.І. Книш, – це сукупність взаємопов'язаних смислових орієнтацій особистості, її знань, способів діяльності стосовно збереження, відновлення й розвитку власного здоров'я та навколишнього середовища в умовах напруження екологічної ситуації. На нашу думку, у майбутніх вчителів фізичного виховання мають набуті системні знання про цілісність людини й середовища, синергетичні принципи побудови світу, технологічну діяльність людини та її вплив на протікання екологічних процесів у середовищі існування, поняття про здоров'я людини як критерій якості навколишнього середовища, сучасні стратегії подолання екологічної кризи та місце в них духовних цінностей; система еколого-валеологічних цінностей; яскраво виражені психологічні механізми сприйняття природних об'єктів у процесі взаємодії з ними – емпатія, ідентифікація, суб'єктифікація; екоцентрична спрямованість взаємодії з навколишнім світом; позитивна мотивація на збереження середовища існування та власного здоров'я; уміння і навички практичної еколого-валеологічної діяльності [7].

Л.П. Архиповою обґрунтовано необхідність формування еколого-валеологічної готовності педагога. Дослідниця переконує, що «еколого-валеологічна складова частина професійно-педагогічної освіти у системі внутрішкільного безперервного підвищення кваліфікації стає чинником формування ціннісних установок, що забезпечують усунення здоров'явитратності й утвердження здоров'язберігаючої освіти, збереження й зміцнення здоров'я її суб'єктів» [2, с. 6]. На думку О.В. Аніщенко, вищезазначене актуалізує виокремлення еколого-валеологічної складової частини професійно-педагогічної компетентності вчителя у контексті його готовності до організації праці учнів на наукових засадах. Вона передбачає дотримання принципу природовідповідності у навчально-виховному процесі, глибоке знання і здатність реалізовувати на практиці здоров'язберігаючі технології, здатність використовувати оздоровчий потенціал навколишнього середовища [1].

Гносеологія еколого-валеологічної підготовки майбутніх педагогів, націлена на

формування готовності до диверсифікованої оздоровчої діяльності в загальноосвітніх установах, зумовлюється взаємозв'язком таких факторів: орієнтацією педагога на суб'єкт-суб'єктні відносини в процесі утворення, оскільки його еколого-валеологічна підготовка спрямована на формування, з одного боку, арсеналу освітніх засобів у своїй галузі знань, а з іншого боку – компетенцій, що дозволяє вишикувати на основі цього арсеналу алгоритм диверсифікованого здоров'язберігаючого освітнього процесу, який враховує вікові й індивідуальні особливості, можливості й схильності; участю педагога в створенні шкільного здоров'язберігаючого освітнього середовища на основі оволодіння методами дидактики, валеософії, валеометрії й еколого-валеологічного освітнього процесу; диверсифікованістю змістовних ліній у своїй галузі знань, що відпрацьовується педагогом на основі онтодидактики [13].

Спираючись на наукові ідеї Ю.Д. Бойчука, вважаємо, що важливо дослідити саме синтез екологічної й валеологічної компетентностей і формування на цій основі еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи як якісно нової стратегії їхньої поведінки у професійній діяльності. У такому разі екологічна і валеологічна компетентності є функціонально пов'язаними між собою (як екологічна і валеологічна культура, за Ю.Д. Бойчуком): системи знань утворюють еколого-валеологічний тезаурус учителя; системи переконань, що лежать в основі обох компетентностей, формують еколого-валеологічний світогляд; системи індивідуальних норм поведінки і освоєння методів еколого-валеологічної діяльності в навколишньому середовищі забезпечують практично-творчу активність майбутнього педагога [3].

Підготовку майбутніх учителів початкової школи до еколого-валеологічної діяльності розглядаємо у дисертації як складний комплексний багатофункціональний процес, спрямований на усвідомлення студентами мотивів, потреб в еколого-валеологічній діяльності; набуття та засвоєння еколого-валеологічних знань, навичок і умінь та їх творче використання; на формування цінностей та оволодіння методами розвитку еколого-валеологічних якостей школярів, необхідними для здійснення ефективної еколого-валеологічної професійно-педагогічної діяльності.

Готовність майбутніх учителів початкової школи до розвитку в дітей екологічно і валеологічно мотивованої поведінки має бути результатом еколого-валеологічної підго-

товки майбутніх учителів, формування їхньої еколого-валеологічної компетентності, а становлення готовності до відповідної діяльності означає утворення системи таких мотивів, інтересів, установок, рис особистості, знань, досвіду практичної діяльності студентів, які, активізуючись, забезпечать можливість ефективно виконувати професійні функції, пов'язані з еколого-валеологічною діяльністю майбутнього вчителя початкової школи.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, на підставі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження [2; 3; 6; 8; 10–13 та ін.] визначаємо еколого-валеологічну компетентність майбутніх учителів початкової школи як інтегровану характеристику професійних і особистісних якостей студентів, яка відображає рівень сформованості еколого-валеологічних цінностей, їхню особистісну позицію щодо необхідності природоохоронної та здоров'язбережувальної діяльності, еколого-валеологічний тезаурус, освоєння методів еколого-валеологічної діяльності в навколишньому середовищі; уміння та практичний досвід, що дозволяють майбутнім педагогам успішно здійснювати педагогічно орієнтовану еколого-валеологічну діяльність, спрямовану на збереження здоров'я й охорону довкілля; здатність реалізовувати на практиці здоров'язберігаючі технології.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аніщенко О.В. Професійно-педагогічна компетентність вчителя у галузі наукової організації праці учнів. Інформаційні технології та засоби навчання. 2008. № 2. С. 6.
2. Архипова Л.П. Формирование еколого-валеологической готовности учителей в системе внутришкольного непрерывного повышения квалификации: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Челябинск, 2007. 22 с.
3. Бойчук Ю.Д. Теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя: автореф. дис. ... док. пед. наук: 13.00.04; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Х., 2010. 44 с.
4. Бондаренко О.М. Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ. 2008. 20 с.
5. Дрожик Л.В. Еколого-валеологічні знання як невід'ємний компонент еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2012. № 2. С. 124–127.
6. Дрожик Л.В., Щербак І.М. Інтегрований підхід до формування еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя. Актуальні проблеми державного управління педагогіки та психології: зб. наук. пр. Херсон: Херсонський нац. техн. ун-т, 2015. Вип. 1. Т. 3. С. 29–32.

7. Книш С.І. Інноваційні педагогічні технології у еколого-валеологічній підготовці майбутніх вчителів фізичного виховання. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2016. Вип. 3. № 1 (70). С. 36–38.

8. Куриленко Н.В. Формування екологічної компетентності учнів основної школи у процесі навчання фізики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Кіровоград. 2015. 20 с.

9. Липова Л., Лукашенко Т., Малишев В. Екологічна компетентність особистості в умовах фундаменталізації освіти. Освіта регіону. 2012. № 1. С. 277. URL: <http://social-science.com.ua/article/767>.

10. Титаренко Л.М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. К., 2007. 210 с.

11. Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В.Т. Лозовецької. К., 2010. 382 с.

12. Фрицюк В.А. Професійний саморозвиток майбутнього педагога: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. 364 с.

13. Шмалей С.В. Еколого-валеологічна професійна підготовка. URL: <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=6251&chapter=1>.

УДК 378.046-021.68:796.071.4(1-87)

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Войтовська О.М., к. пед. н.,
доцент кафедри освіти дорослих

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті проаналізовано навчальні плани післядипломної педагогічної освіти вчителів фізичної культури в зарубіжних країнах на прикладі таких країн, як: Велика Британія, Канада, США, Австралія, Австрія, Норвегія, Фінляндія. Розглянуто модулі навчальних дисциплін, які включено до навчальних планів післядипломної педагогічної освіти вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах Європи.

Ключові слова: професійний розвиток, післядипломна педагогічна освіта, підвищення кваліфікації, вчителі фізичної культури.

В статье проанализированы учебные планы последипломного педагогического образования учителей физической культуры в зарубежных странах на примере таких стран, как: Великобритания, Канада, США, Австралия, Австрия, Норвегия, Финляндия. Рассмотрены модули учебных дисциплин, включенных в учебные планы последипломного педагогического образования учителей физической культуры в высших учебных заведениях Европы.

Ключевые слова: профессиональное развитие, последипломное педагогическое образование, повышение квалификации, учителя физической культуры.

Voitovska O.M. FOREIGN EXPERIENCE OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF PHYSICAL TRAINING TEACHERS IN THE CONDITIONS OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION

The article analyzes the curricula of postgraduate pedagogical education of physical training teachers in foreign countries by the example of such countries as: the United Kingdom, Canada, the USA, Australia, Austria, Norway, Finland. The modules of educational disciplines, which are included in the curricula of postgraduate pedagogical education of physical training teachers in higher educational establishments of Europe are considered.

Key words: professional development, postgraduate pedagogical education, advanced training, physical training teachers.

Постановка проблеми. Стрімкі зміни, що відбуваються у всіх сферах діяльності людства, привернули увагу до покращення якості професійного розвитку вчителів в умовах післядипломної педагогічної освіти, яка забезпечує формування у фахівців спеціальних знань, умінь і навичок, розвиток професійно-значущих особистісних якостей. Це пояснюється тим, що кваліфікований вчитель є основою ефективного функціонування освітньої системи, яка розробляє перспективи розвитку майбутнього суспіль-

ства. Як визначено нами в попередніх дослідженнях, особливого значення набуває професійна підготовка вчителів фізичної культури, розвиток їх творчого потенціалу, можливостей, інтересів, мотивів і ціннісних установок [16, с. 140].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів професійного розвитку вчителів проводили як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на професійний розвиток вчителів досліджу-